

УДК 347.628.42

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.29>

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ У СПРАВАХ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ

Оксанюк О.А.,

*аспірант Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0547-2712>

Оксанюк О.А. До питання про особливості захисту прав подружжя у справах про встановлення режиму окремого проживання подружжя

В науковій статті автор провів наукове дослідження особливостей захисту майнових та особистих немайнових прав подружжя у справах про встановлення режиму окремого проживання. На підставі вище викладеного наукового дослідження автор зазначає на тому, що значення правової позиції у справах про встановлення режиму окремого проживання подружжя має постанову Пленуму Верховного Суду України №11 від 21 грудня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя», а саме пункт 12 цієї постанови. На жаль, зазначений документ є єдиною правовою позицією Верховного Суду із питання встановлення правового режиму окремого проживання подружжя, тому для визначення підходів судів загальної юрисдикції при розгляді зазначеної категорії справ, слід звернутися до аналізу окремих судових рішень. Аналіз проведеної судової практики дозволяє вказати, що основними причинами, які свідчать про неможливість та/або небажання подружжя проживати спільно може свідчити: відсутність спільних життєвих цілей та сімейних інтересів, що унеможлиблює спільне сімейне життя та шлюбні відносини, тривале окреме проживання, відсутність ведення спільного господарства, наявність різних поглядів на життя, відсутність взаєморозуміння у сім'ї, відсутність ведення спільного господарства, відсутність бажання надалі проживати разом, сімейні суперечки і конфлікти, що призвело до напружених відносин, відсутність наміру поновити спільне проживання, зловживання одним із подружжя спиртними напоями, відсутність інтересу до виховання власної дитини, сварки та фізичне насилля до іншого з подружжя. Певне значення правової позиції має також рішення Вищого спеціалізованого суду суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ у справі №6-27361, відповідно до якої, наявність майнових спорів щодо спільної сумісної власності подружжя не позбавляють права на встановлення режиму окремого проживання.

Ключові слова: подружжя; спільне проживання; режим окремого проживання; права подружжя; сепарація.

Oksanyuk O.A. To the question of the peculiarities of the protection of the rights of spouses in cases of establishing the regime of separate residence of spouses

In the scientific article the author conducted a scientific study of the peculiarities of protection of property and personal non-property rights of spouses in cases of establishing a regime of separate residence. Based on the above research, the author notes that the importance of the legal position in cases of establishing a regime of separate residence of spouses is the decision of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine №11 of December 21, 2007 "On the practice of law enforcement, divorce, annulment and division of joint property of the spouses", namely paragraph 12 of this resolution. Unfortunately, this document is the only legal position of the Supreme Court on the establishment of the legal regime of separate residence of spouses, so to determine the approaches of courts of general jurisdiction in considering this category of cases, you should refer to the analysis of individual court decisions. The analysis of the conducted case law allows to indicate that the main reasons that indicate the impossibility and / or unwillingness of the spouses to live together may indicate: lack of common life goals and family interests, which makes it impossible to live together and marital relations, long separate residence, lack of joint household, the presence of different views on life, lack of mutual understanding in the family, lack of joint management, lack of desire to continue living together, family disputes and conflicts that led to tense relationships, lack of intention to resume cohabitation, alcohol abuse, lack interest in raising one's own child, quarrels and physical violence against the other spouse. The decision of the High Specialized Court of the Court of Ukraine on Civil and Criminal Cases in

Case №6-27361, according to which the existence of property disputes concerning joint joint ownership of spouses does not deprive the right to establish a separate residence regime, also has a certain legal position.

Key words: spouses; cohabitation; separate residence regime; marital rights; separation.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 119 Сімейного кодексу України (надалі по тексту – СК України) За заявою подружжя або позовом одного з них суд може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Зважаючи на те, що встановлення даного правового режиму (і переважно його припинення) відбувається саме у судовому порядку, а конкретні причини, обставини, які свідчать про неможливість чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно в СК України не виписані, виникає необхідність проведення наукового дослідження особливостей захисту майнових та особистих немайнових прав фактичного подружжя у судовій практиці. Дане наукове дослідження є актуальним, зважаючи на негативну динаміку укладення та розірвання шлюбу, а сепарація дозволяє певною мірою відкласти час розірвання шлюбу, усунути в зазначений період ті протиріччя, які заважають продовженню спільного подружнього життя.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика поняття, правових підстав, порядку встановлення та припинення і правових наслідків встановлення режиму окремого проживання подружжя стало предметом окремих досліджень таких учених, як І. В. Апопій, О. О. Білик, М. В. Бориславська, І. В. Жилінкова, Т. С. Кириченко, Л. В. Липець, Л. Г. Лічман, О. В. Оніщенко, О. В. Старчук, В. І. Цимбалюк, С. Я. Фурса, С. В. Черноп'ятов, О. С. Юнін, М. П. Юніна, М. Ясинок та інших науковців. В той же час, комплексного дослідження особливостей захисту майнових та особистих немайнових прав подружжя у справах про встановлення режиму окремого проживання у правовій доктрині не здійснювалося.

Метою статті є розкриття особливостей захисту майнових та особистих немайнових прав подружжя у справах про встановлення режиму окремого проживання.

Виклад основного матеріалу.

Як роз'яснює п.12 Постанови Пленуму Верховного Суду України №11 від 21 грудня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» при застосуванні положень статей 119, 120 СК України судам необхідно враховувати, що інститути окремого проживання та розірвання шлюбу мають самостійний характер. Рішення про розірвання шлюбу суд приймає, якщо його подальше збереження є неможливим, суперечить інтересам одного з подружжя чи їхніх дітей, у той час як підставою для встановлення режиму окремого проживання подружжя є неможливість чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. За відсутності взаємної згоди подружжя на встановлення сепарації волевиявлення одного з них має бути обґрунтованим. Режим окремого проживання може встановлюватися судом не тільки за позовом одного з подружжя, а й за заявою подружжя, яке досягло спільної згоди. Вирішуючи заяву в порядку ст.119 СК України, суд повинен встановити фактичні взаємини сторін і переконатися в доцільності сепарації для того, щоб узаконений спосіб окремого проживання не був формальним засобом вирішення спірних майнових питань [2].

На жаль, зазначений документ є єдиною правовою позицією Верховного Суду із питання встановлення правового режиму окремого проживання подружжя, тому для визначення підходів судів загальної юрисдикції при розгляді зазначеної категорії справ, слід звернутися до аналізу окремих судових рішень.

Зокрема, як свідчить аналіз рішення Києво-Святошинського районного суду Київської області від 22 березня 2007 року у справі № 369/11934/16-ц про встановлення режиму окремого проживання подружжя, підставою для подання позову стали неможливість спільного проживання з ОСОБА_2 пов'язане з різними місцями проживання, в різних державах, а також небажання спільного проживання, відсутність спільних життєвих цілей та сімейних інтересів, що унеможливило спільне сімейне життя та шлюбні відносини. З позовної заяви вбачається, що сторони тривалий час не ведуть спільне господарство, не підтримують шлюбних відносин, мають окремий бюджет для кожного, стосунки між сторонами стали напружені, у сторін виявились різні погляди на життя, на сімейні відносини. Дані обставини не заперечувала і відповідачка по справі, подаючи заяву про визнання позову. У зв'язку із цим, позивач ОСОБА_1 не бажає проживати разом зі своєю дружиною ОСОБА_2 і бажає встановити для них режим окремого проживання, стверджуючи, що таке рішення відповідає інтересам подружжя (сторін), сторони ознайомлені з правовими наслідками встановлення режиму окремого проживання подружжя, тощо. За таких обставин, оскільки підставою для встановлення режиму окремого проживання подружжя є неможливість чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно; обидва подружжя (сторони) проживають за різними адресами і сімейні відносини між подружжям припинені, тому підстав для відмови в задоволенні позову в судовому засіданні не встановлено,

а тому позовні вимоги ОСОБА_1 в частині встановлення режиму окремого проживання подружжя з 01 серпня 2016 року підлягають задоволенню. У решті позовні вимоги задоволенню не підлягають [6].

В рішенні Московського районного суду міста Харкова від 20 квітня 2015 року у справі № 643/2614/15-ц підставою для задоволення позову ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про встановлення режиму окремого проживання, стягнення аліментів та за зустрічного позову ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визначення місця проживання дитини, стали наступні обставини. Зокрема, за час сімейного життя у родині склалися тяжкі стосунки, які на даний час унеможливають їх сумісне з відповідачем проживання та можуть призвести до руйнування родини, що негативно відіб'ється на дітях і чого вона бажає запобігти. Відносини у сім'ї негативно впливають на дітей, особливо на старшому сину, який дуже прив'язаний до батька, все розуміє та страждає від бурхливих суперечок. Все це призвело до її небажання спільно проживати з відповідачем. Встановлення режиму окремого проживання подружжя, буде сприяти вирішенню накопичених проблем і, насамперед, дасть шанс зберегти сім'ю. Відповідач зі свого боку, зазначає, що він та позивачка перестали жити сумісно і він, бажаючи якимось загальмувати процес розпаду родини, обіцяв надати згоду на роздільне проживання та водночас переконав, що син ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_2 повинен жити з ним, оскільки все вдома пристосовано для його життя та налагоджений побут, син дуже прив'язаний до нього, в них довірливі, дружні стосунки. Проживання з матір'ю та молодшою сестрою-немовлям тяжко відіб'ється на ньому, оскільки він сам ще дитина та потребує неабиякої уваги. Позивачка не заперечує, щоб син залишився проживати з ним, а молодша донька ОСОБА_4 із нею. Кожен з батьків в такій ситуації буде мати на утриманні та піклуванні по дитинці та як свідомі люди, зможуть підтримувати й другу дитину. Вони на теперішній час дійшли згоди щодо місця проживання дитини, але, виходячи з вкрай мінливого та суперечливого характеру жінки, таку згоду вважає за необхідне затвердити рішенням суду, що буде дисциплінувати обидві сторони. Водночас такий порядок проживання дитини визначається тільки на термін дії встановленого судом режиму окремого проживання подружжя. Суд вбачає наявність підстав для встановлення режиму окремого проживання подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2, оскільки обидві сторони дійшли згоди та вважають за необхідне його застосування в зв'язку з вкрай важкими особистими стосунками та за для майбутнього збереження родини. При зазначених обставинах сторони, діючи в інтересах дітей, бажають уникнути розірвання шлюбу, оскільки вважають, що родину можна зберегти шляхом надання законного статусу окремого проживання подружжя. Зазначений режим проживання захищає інтереси кожного з них на час припинення сумісного проживання та на майбутнє [8].

В рішенні Зарічного районного суду міста Суми від 27 лютого 2018 року у справі № 591/4508/17 за заявою подружжя ОСОБА_1, ОСОБА_2, за участю заявників, заінтересована особа Служба у справах дітей Сумської міської ради про встановлення факту режиму окремого проживання подружжя, підставою для задоволення заяви стало те, що спільне життя у подружжя не склалося, вони не проживають майже чотири роки, спільного господарства не ведуть, проте, не бажають розривати шлюб, щоб не здійснювати тиск на неповнолітнього сина та повноцінно здійснювати його виховання. Вважають, що наявні всі умови для встановлення режиму окремого проживання у судовому порядку, з метою уникнення в подальшому майнових спорів [4]. Аналогічні підстави: наявність різних поглядів на життя, відсутність взаєморозуміння у сім'ї, через що постійно виникають сварки, відсутність ведення спільного господарства, відсутність бажання надалі проживати разом; фактичне проживання окремо протягом тривалого часу стали підставою для задоволення спільної заяви про встановлення режиму окремого проживання подружжя відповідно до рішення Рівненського районного суду Рівненської області від 10 листопада 2016 року у справі № 570/3397/16-ц [10]. В рішенні Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя від 13 жовтня 2020 року у справі № 265/2481/20 підставою для встановлення режиму окремого проживання подружжя стали сімейні суперечки і конфлікти, що призвело до напружених відносин, окреме проживання і відсутність наміру поновити спільне проживання [9]. Позивач у позові про встановлення режиму окремого проживання подружжя, який було задоволено рішенням Дзержинського районного суду Донецької області від 8 червня 2015 року у справі № 225/1227/15-ц зазначив, що за час сумісного проживання, в період часу з 26.11.20013 року по 09.03.29014 року його дружина постійно вчиняла сварки, не брала до уваги його думку, ці обставини привели до неможливості та небажання позивача проживати разом з відповідачкою [3]. В рішенні Малиновського районного суду міста Одеси від 4 вересня 2018 року у справі № 521/5323/18 підставою для встановлення режиму окремого проживання подружжя стали: відсутність взаєморозуміння, різних поглядів на життя, втрату почуття любові та поваги [7], в рішенні Каланчацького районного суду Херсонської області від 25 листопада 2014 року у справі № 657/1072/14-ц – зловживання одним із подружжя спиртними напоями, відсутність інтересу до виховання власної доньки, сварки та фізичне насилля до іншого з подружжя [5].

Значення правової позиції має також рішення Вищого спеціалізованого суду суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ у справі №6-27361. Відповідно до цього рішення, наявність майнових спо-

рів щодо спільної сумісної власності подружжя не позбавляють права на встановлення режиму окремого проживання. Зокрема, при застосуванні положень ст. ст. 119, 120 СК України необхідно враховувати, що інститути окремого проживання та розірвання шлюбу мають самостійний характер. Рішення про розірвання шлюбу суд приймає, якщо його подальше збереження є неможливим, суперечить інтересам одного з подружжя чи їхніх дітей, у той час як підставою для встановлення режиму окремого проживання подружжя є неможливість чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно. Згідно з ч. 1 ст. 120 СК України встановлення режиму окремого проживання не припиняє прав та обов'язків подружжя, які встановлені цим Кодексом, і які дружина та чоловік мали до встановлення цього режиму. Отже, суд, вирішуючи заяву в порядку ст. 119 СК України, повинен встановити фактичні взаємовідносини сторін і переконатися, щоб узаконений спосіб окремого проживання не був формальним засобом вирішення спірних майнових питань [1]

Висновки. На підставі вище викладеного наукового дослідження можемо прийти до висновку, що значення правової позиції у справах про встановлення режиму окремого проживання подружжя має постанову Пленуму Верховного Суду України №11 від 21 грудня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя», а саме пункт 12 цієї постанови. На жаль, зазначений документ є єдиною правовою позицією Верховного Суду із питання встановлення правового режиму окремого проживання подружжя, тому для визначення підходів судів загальної юрисдикції при розгляді зазначеної категорії справ, слід звернутися до аналізу окремих судових рішень. Аналіз проведеної судової практики дозволяє вказати, що основними причинами, які свідчать про неможливість та/або небажання подружжя проживати спільно може свідчити: відсутність спільних життєвих цілей та сімейних інтересів, що унеможлиблює спільне сімейне життя та шлюбні відносини, тривале окреме проживання, відсутність ведення спільного господарства, наявність різних поглядів на життя, відсутність взаєморозуміння у сім'ї, відсутність ведення спільного господарства, відсутність бажання надалі проживати разом, сімейні суперечки і конфлікти, що призвело до напружених відносин, відсутність наміру поновити спільне проживання, зловживання одним із подружжя спиртними напоями, відсутність інтересу до виховання власної дитини, сварки та фізичне насилля до іншого з подружжя. Певне значення правової позиції має також рішення Вищого спеціалізованого суду суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ у справі №6-27361, відповідно до якої, наявність майнових спорів щодо спільної сумісної власності подружжя не позбавляють права на встановлення режиму окремого проживання.

Список використаних джерел:

1. ВССУ висловився щодо режиму окремого проживання. Закон і Бізнес. URL: https://zib.com.ua/ua/122869-vischiy_specsud_vislovivsvya_schodo_rezhimu_okremogo_prozhiva.html.
2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 року № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#top>
3. Рішення Дзержинського районного суду Донецької області від 8 червня 2015 року у справі № 225/1227/15-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/44864347>
4. Рішення Зарічного районного суду міста Суми від 27 лютого 2018 року у справі № 591/4508/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72497370>
5. Рішення Каланчацького районного суду Херсонської області від 25 листопада 2014 року у справі № 657/1072/14-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/41841668>
6. Рішення Києво-Святошинського районного суду Київської області від 22 березня 2007 року у справі № 369/11934/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66585980>
7. Рішення Малиновського районного суду міста Одеси від 4 вересня 2018 року у справі № 521/5323/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76587657>
8. Рішення Московського районного суду міста Харкова від 20 квітня 2015 року у справі № 643/2614/15-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43810084>
9. Рішення Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя від 13 жовтня 2020 року у справі № 265/2481/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92225111>
10. Рішення Рівненського районного суду Рівненської області від 10 листопада 2016 року у справі № 570/3397/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72497370>